

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav české literatury a komparatistiky

Bakalářská práce

Linda Tvrdíková

Motiv města ve vybraných prózách Bohumila Hrabala

Motive of the City in Bohumil Hrabal's Selected Prose

Praha 2014

Vedoucí práce: Mgr. Michael Špirit, Ph.D.

Děkuji Mgr. Michaelu Špiritovi, Ph.D. za pomoc v průběhu psaní bakalářské práce a podnětné komentáře.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 12. května 2014

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova

Bohumil Hrabal, Perlička na dně, Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet, Něžný barbar, Příliš hlučná samota, motiv města, motiv času, velkoměsto, maloměsto, centrum, periferie, prostor

Key words

Bohumil Hrabal, Pearls of the Deep, An Advertisement for the House I Don't Want to Live in Anymore, The Gentle Barbarian, Too Loud a Solitude, motive of the city, motive of the time, city, town, centre, periphery, space

Abstrakt

Práce si klade za cíl stanovit základní charakteristiku motivu města a jeho variování ve vybraných dílech Bohumila Hrabala. Oblastí výzkumu jsou některé prózy povídkových souborů *Perlička na dně*, *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet* a novely *Něžný barbar* a *Příliš hlučná samota*. Teoretický podklad práce tvoří publikace zabývající se obecně prostorem v literárních dílech či konkrétně motivem města. Práce se zaměřuje pouze na rozbor textů, jejichž děj se zasazen do prostředí velkoměsta (konkrétně Prahy), stranou pak ponechává ty texty, jejichž dějištěm je menší město (Nymburk, popřípadě Lysá nad Labem). Prózy jsou rozebrány postupně podle data svého prvního vydání, v rámci povídkových souborů pak podle pořadí v povídkovém souboru. Nejprve dochází k detailní analýze konkrétních podob motivu města v jednotlivých dílech, na jejímž základě jsou posléze stanoveny společné prvky těchto podob, a tím i celková charakteristika motivu města v díle Bohumila Hrabala.

Abstract

The work aims to determine the basic characteristic of the motive of the city and its variation in selected works by Bohumil Hrabal. Research areas are some proses from short story collection *Pearls of the Deep*, *An Advertisement for the House I Don't Want to Live in Anymore* and novels *Gentle Barbarian* and *Too Loud a Solitude*. Theoretical basis of this thesis consists of publications dealing in general with space in literary works or specifically with the motive of the city. The thesis focuses only on the analysis of texts whose events are located in a metropolitan environment (specifically Prague). Those texts whose events is a smaller town (Nymburk, or Lysa nad Labem) are left aside. Proses are analyzed by date of the first edition and the short stories in their respective order in the short story collection. First, there is a detailed analysis of specific forms of the motive of the city in particular works. On the

basis of this analysis the common elements of these forms are eventually determined, and thus the complete characteristic of the motive of the city in the work of Bohumil Hrabal.

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Město.....	9
2. 1 Město v literatuře	9
2. 2 Literatura o městě.....	10
2.3 Město v prózách Bohumila Hrabala.....	11
3. Prózy Bohumila Hrabala s motivem města.....	13
4. Perlička na dně.....	16
4.1 Večerní kurs	16
4. 2 Fádni odpoledne	18
4. 3 Emánek	20
4. 4 Baron Prášil	21
5. Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet	24
5. 1 Kafkárna	24
5. 2 Zrada zrcadel.....	27
6. Něžný barbar.....	30
7. Příliš hlučná samota.....	35
8. Závěr.....	40
9. Literatura	44

1. Úvod

Práce si klade za cíl analyzovat podobu motivu města v dílech Bohumila Hrabala. Z rozmanitého autorova díla jsem vybrala texty, které byly napsány v různých obdobích jeho života a v nichž je přítomen motiv města. V práci ponechám stranou obecný rozbor děl, zaměřím se na detailní analýzu zobrazovaného prostoru.

Bohumil Hrabal ve svých dílech popisuje prostory jemu známé, jedná se o místa, kde skutečně žil či pracoval. Nejde však o realistický popis prostředí, prostor je poznamenán autorovým viděním světa a jeho literárními zkušenostmi. Vycházím z předpokladu, že je tedy nutno sledovat skutečnou podobu literárních topografických předloh, protože právě ony by mohly být klíčem k pochopení zobrazovaného prostoru. Snažím se proto analyzovat oscilaci mezi realitou a jejím literárním obrazem v Hrabalových dílech.

Sám autor se k této problematice nescetněkrát vyjadřoval a já k jeho tvrzením budu přihlížet s předpokladem, že i tyto komentáře jsou literární fikcí.

Východiskem mi jsou publikace zabývající se teorií prostoru obecně a teorií motivu města v próze i poezii. Shrnutí teoretických poznatků týkajících se motivu města však přítomná práce nenabízí, a to z následujících důvodů. Jsem si vědoma obrovského množství publikací, které se zabývají teorií literárního prostoru, není v mých silách obsáhnout veškerou literaturu o tématu.

Zaměřuji se tedy téměř výhradně na analýzu motivu města v dílech Bohumila Hrabala s cílem stanovit jeho obecné charakteristiky. Teoretické texty, které mi byly inspirací, se nacházejí v seznamu použité literatury.

2. Město

2. 1 Město v literatuře

Literární obraz města je přirozeně svázán s reálnou podobou dobového typického města, motiv města tudíž procházel v průběhu let mnohými proměnami. V české literatuře devatenáctého století byla konkrétně Praha zobrazována jako místo „relikvie, monumentu, ideje“,¹ ale také jako město zkažené, z něhož hrdinové prchají na tradičně „čistý“ venkov. Také na přelomu století bylo město považováno spíše za prostor negativní, za „dějiště osobních i kolektivních katastrof, [...] místo ohrožení, nejistoty a neklidu“.² Později se tento vyhraněný pohled začal proměňovat a město začalo být viděno ambivalentně, byly pro něj „na jedné straně příznačné konflikty a na druhé straně neomezenost, svoboda“.³ Petr Málek charakterizuje nově vzniklé moderní město jako „místo utopických snů a očekávání i místo beznaděje a ztráty iluzí.“⁴

„V básnickém expresionismu desátých a dvacátých let, obdobně jako v expresionismu malířském, převládají hrozivé i extatické vize velkoměsta.“⁵ V proletářské poezii se „vztah k městu stává důvěrným“,⁶ převažovalo v ní „naivistické vidění známého, zintimnělého prostředí“.⁷ Pozdější poetické městské texty pojímaly město jako lunapark, jehož atmosféru dotvářely

---

¹ HRBATA, Z. (2005): Prostory, místa a jejich literární konfigurace. In: M. Červenka (ed.), *Na cestě ke smyslu*. Praha: Torst, s. 403.

² MÁLEK, P. (2001): kap. Město. In: J. Vojvodík – J. Wiendl (eds.), *Heslář české avantgardy*. Praha: FF UK v Praze, s. 199.

³ HRBATA, Z. (2005): Prostory, místa a jejich literární konfigurace. In: M. Červenka (ed.), *Na cestě ke smyslu*. Praha: Torst, s. 401.

⁴ MÁLEK, P. (2001): kap. Město. In: J. Vojvodík – J. Wiendl (eds.), *Heslář české avantgardy*. Praha: FF UK v Praze, s. 199.

⁵ HRBATA, Z. (2005): Prostory, místa a jejich literární konfigurace. In: M. Červenka (ed.), *Na cestě ke smyslu*. Praha: Torst, s. 408.

⁶ TAMTÉŽ, s. 409.

⁷ TAMTÉŽ, s. 409.

světelné reklamy, kavárny, kabarety a jiné optické senzace.⁸ Hrdinové byli modernitou a možnostmi takového velkoměsta okouzleni. Obraz města, jak ho pojímali autoři Skupiny 42, kteří „objevovali dramatické napětí v banalitě a anonymitě městského života“⁹ a dávali „důraz na drsné stránky všedního života“,¹⁰ je možné považovat za přechod k podobě motivu města v prózách Bohumila Hrabala. Hlavním dějištěm jejich literatury je periferie, kde se neutralizuje tradiční opozice města a venkova, města a přírody.

Pokud mluvím o městě, mám na mysli velké město, nikoli maloměsto. Mezi těmito dvěma prostory jsou totiž výrazné rozdíly. Maloměsto je charakterizováno jistou všednodenností, zaběhlými rituály obyvatel, zároveň je silně uzavřené vůči okolnímu prostředí, nejvýraznějším znakem je pak „negace jakéhokoli pohybu“.¹¹ Tyto atributy však byly v některých případech přisuzovány v české literatuře i Praze, jako příklad mohu uvést Nerudovy *Povídky malostranské* nebo některé texty z rané fáze Devětsilu (mimo jiné Seifertova sbírka *Samá láska*, poprvé uveřejněná roku 1924).¹²

2. 2 Literatura o městě

Důležitou inspirací při promýšlení práce pro mě byly publikace, které buď celé napsala, nebo uspořádala Daniela Hodrová. Její odborné texty jsou prostoupeny i autorčinou beletristickou zkušeností, někdy je složité vést mezi oběma žánry jasnou dělicí čáru. Jednotlivé knihy se zabývají prostorem obecně (*Poetika míst*,¹³ *Místa s tajemstvím*¹⁴ aj.) nebo se zaměřují konkrétně na prostor města (*Citlivé město /Eseje z mytopoetiky/*¹⁵).

---

⁸ MÁLEK, P. (2001): kap. Město. In: J. Vojvodík – J. Wiendl (eds.), *Heslář české avantgardy*. Praha: FF UK v Praze.

⁹ HRBATA, Z. (2005): Prostory, místa a jejich literární konfigurace. In: M. Červenka (ed.), *Na cestě ke smyslu*. Praha: Torst, s. 414.

¹⁰ TAMTÉŽ, s. 414.

¹¹ HRBATA, Z. (2005): Prostory, místa a jejich literární konfigurace. In: M. Červenka (ed.), *Na cestě ke smyslu*. Praha: Torst, s. 371.

¹² MÁLEK, P. (2001): kap. Město. In: J. Vojvodík – J. Wiendl (eds.), *Heslář české avantgardy*. Praha: FF UK v Praze.

¹³ HODROVÁ, D. (Ed.) (1997): *Poetika míst*. Jinočany: H&H.

¹⁴ HODROVÁ, D. (1994): *Místa s tajemstvím*. Praha: KLP.

¹⁵ HODROVÁ, D. (2006): *Citlivé město (Eseje z mytopoetiky)*. Praha: Akropolis.

Publikace *Poetika míst* nejprve uvádí obecnou problematiku míst, následně jednotliví autoři rozebírají různé typy literárních prostorů. Pro moji práci je klíčový rozbor prostoru hospody v literatuře, který nalezneme v kapitole *Kontexty české hospody*.¹⁶ Prostředí hospody má u Čechů významné postavení, jeho původ shledává Macura v národním obrození. Hospoda totiž v této době „nabízela ve městě veřejný prostor pro komunikaci v češtině“¹⁷ a stala se tak místem setkání českých vlastenců. „Důležitým momentem v sémantice hospody byl přirozeně fakt, že se stávala prostorem pití piva jako symbolického ‚slovanského nápoje‘.“¹⁸

Dalším důležitým textem, který nabízí komplexní pohled na problematiku literárního prostoru, je kapitola *Prostory, místa a jejich konfigurace v literárním díle*¹⁹ v publikaci *Na cestě ke smyslu*.²⁰ Tématu města se zde týká podkapitola s názvem *Velké město*, která nabízí pohled na historii motivu města v průběhu staletí. Periferii města však Zdeněk Hrbata pojímá pouze jako časté místo zločinu a domov zločinců, což s tímto prostorem v dílech Bohumila Hrabala zcela nekoresponduje. Texty periferie jsou podle Hrbaty zaměřeny na popis nekulturních budov a prostor, protože v centru města se nacházejí až nelidsky krásné památky, tudíž nejsou vhodným místem pro život.

2.3 Město v prózách Bohumila Hrabala

Obecně by bylo možné rozdělit „městské“ texty Bohumila Hrabala do dvou skupin podle toho, v jakém reálném prostoru má zobrazovaný literární prostor kořeny. Na jedné straně tak vzniká skupina děl, které vycházejí z reálné podoby města Nymburk (potažmo spojení měst Nymburk a Lysá nad Labem), v němž

---

¹⁶ MACURA, (1997): kap. Kontexty české hospody. In: D. Hodrová (ed.), *Poetika míst*. Jinočany: H&H, s. 64–81.

¹⁷ TAMTÉŽ, s. 65.

¹⁸ MACURA, (1997): kap. Kontexty české hospody. In: D. Hodrová (ed.), *Poetika míst*. Jinočany: H&H, s. 67.

¹⁹ HRBATA, Z. (2005): *Prostory, místa a jejich konfigurace v literárním díle*. In: M. Červenka (ed.), *Na cestě ke smyslu*. Praha: Torst, s. 315–510.

²⁰ ČERVENKA, M. (ed.) (2005): *Na cestě ke smyslu*. Praha: Torst.

autor strávil své dětství a dospívání. Není od věci následovat Hrabalův příklad a nazvat tento prostor spíše „městečkem“ ve smyslu maloměsta. Tuto část Hrabalova díla ponechávám v přítomné práci stranou s odkazem na studii Jakuba Češky *Zromantizovaný horor – Hrabalovy Harlekýnovy miliony (K literární topografii města)*.²¹

Druhou skupinou jsou texty, které jsou zasazeny do literární podoby Prahy a jimž se budu dále věnovat.

Nejčastěji volí Bohumil Hrabal jen jedno z výše zmíněných prostředí, v některých dílech však dochází k přechodu z jednoho prostředí do druhého. Například v próze *Harlekýnovy miliony*²² se hlavní hrdinka snaží dostat z rodného městečka (Nymburka) do Prahy, což mimo jiné rozebírá již zmíněná Češkova studie. Dále se můžeme setkat s tím, že se lyrický subjekt vyskytuje v prostředí literární Prahy, ve vzpomínkové sekvenci se však navrácí do prostoru svého dětství, do literární podoby Nymburka. Tento případ pojednám dále při rozboru povídky *Večerní kurs*.²³

Motiv města je těsně spjat s motivem času. Zde si dovolím použít termíny Daniely Hodrové a rozlišit tak „město s pamětí“ a „město bez paměti“.²⁴ Jako „město s pamětí“ lze u Bohumila Hrabala označit literární centrum Prahy s jeho pamětihodnostmi, které jsou symbolem minulosti, ponoukají ke vzpomínání či snění. „Městem bez paměti“ pak můžeme nazvat pražskou periferii, a to v Hrabalově případě znamená Libeň, v některých dílech i Žižkov.

---

²¹ ČEŠKA, J. (2011): *Zromantizovaný horor – Hrabalovy Harlekýnovy miliony (K literární topografii města)*. In: J. Malura – M. Tomášek (eds.), *Město. Vytváření prostoru v literatuře a výtvarném umění*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, s. 137–153.

²² HRABAL, B. (1994): *Harlekýnovy miliony*. In: *Sebrané spisy Bohumila Hrabala*. Praha: Pražská imaginace.

²³ HRABAL, B. (2008a): *Večerní kurs*. In: *Perlička na dně*. Praha: Mladá fronta, s. 7–17.

²⁴ HODROVÁ, D. (1994): *Místa s tajemstvím*. Praha: KLP.

3. Prózy Bohumila Hrabala s motivem města

Pro popis motivu města v díle Bohumila Hrabala jsem si vybrala dva povídkové soubory a dvě delší prózy, které by bylo možno nazvat novelami. Vybrané prózy tvoří průřez Hrabalovými „městskými“ texty, záměrně pracuji s texty různých období autorova literárního života. Následující informace čerpám z rozličných publikací o Bohumilu Hrabalovi a jeho díle, mimo jiné například z monografie *Spisovatel Bohumil Hrabal*²⁵ napsanou Tomášem Mazalem, z Pelánovy studie *Bohumil Hrabal: Pokus o portrét*²⁶ či monografie *Bohumil Hrabal*²⁷ od Radko Pytlíka.

Hrabalovou knižní prvotinou se roku 1963 stal soubor povídek nazvaný *Perlička na dně*, vydalo ho pražské nakladatelství Československý spisovatel. Víceméně tytéž prózy byly připraveny k vydání už roku 1959 pod názvem *Skřivánek na niti*, kniha však nakonec nevyšla. Od roku 1991 vycházelo Hrabalovo dílo souborně v *Sebraných spisech Bohumila Hrabala* v nakladatelství Pražská imaginace, povídky prvních dvou oficiálně vydaných knih, *Perličky na dně* a *Pábitelů*, pak vyšly v jejich 4. svazku nazvaném *Pábení*.

Perlička na dně byla dále samostatně vydána hned rok po prvním uveřejnění, tj. roku 1964 opět v nakladatelství Československý spisovatel, a poté až po roce 1989. Zde čerpám z vydání v Mladé frontě roku 2008.

Povídky vznikaly v průběhu 50. let, dvě z nich byly uveřejněny již v roce 1956 v příloze Zpráv Spolku českých bibliofilů, která nesla název *Hovory lidí*.

Hrdiny povídek jsou tzv. pábitelé a právě zde se začíná tento literární typ rozvíjet. O problematice „pábitelství“ bylo uveřejnění mnoho studií, mimo jiné práce Emanuela Frynty (1966 a 1969) nebo publikace Milana Jankoviče nazvaná *Kapitoly z poetiky Bohumila Hrabala*.²⁸

O dva roky později, tj. roku 1965, vyšel v pražském nakladatelství Mladá fronta další soubor povídek s názvem *Inzerát na dům, ve kterém už nechci*

---

²⁵ MAZAL, T. (2004): *Spisovatel Bohumil Hrabal*. Praha: Torst.

²⁶ PELÁN, J. (2002): *Bohumil Hrabal: Pokus o portrét*. Praha: Torst.

²⁷ PYTLÍK, R. (1990): *Bohumil Hrabal*. Praha: Československý spisovatel.

²⁸ JANKOVIČ, M. (1996): *Kapitoly z poetiky Bohumila Hrabala*. Praha: Torst.

bydlet. Většina jeho textů má původ již v předchozím desetiletí, konkrétně v letech 1949–1954, kdy Bohumil Hrabal pracoval v kladenských ocelárnách. Pouze povídky *Prokopnutý buben* a *Zrada zrcadel* byly napsány těsně před uveřejněním knihy. V Sebraných spisech Bohumila Hrabala je *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet* součástí 5. svazku. Zde citované vydání je z roku 2005 v Mladé frontě.

Povídkový soubor je uvozen verši básničky Violy Fischerové (tehdy nepublikovaných), z nichž autor čerpal inspiraci pro název knihy.

Strojopis novely *Něžný barbar* byl dokončen na podzim roku 1973. V Čechách byl text poprvé vydán až v roce 1990, a to v nakladatelství Odeon. Do té doby se mu na našem území dostalo pouze samizdatového vydání v letech 1974 a 1975, poprvé v edici Petlice, následně v edici Expedice. V Kolíně nad Rýnem byla próza vydána pod názvem *Něžní barbaři* roku 1981 v exilovém nakladatelství Index (název byl pozměněn proto, aby se zdůraznilo, že kniha vychází bez Hrabalova vědomí a aby autor byl tak jakýmsi způsobem „chráněn“ před vyšetřovateli StB).

Próza nese podtitul „pedagogické texty“ a je rozdělena do tří částí – *Deník psaný v noci*, *Něžný barbar* a *Dopis účastníkům vernisáže*. Celý text má charakter výpovědi o společných osudech tří přátel: Bohumila Hrabala, Vladimíra Boudníka a Egona Bondyho.

V Sebraných spisech Bohumila Hrabala je próza součástí 6. svazku. Zde čerpám z vydání z roku 2008 v nakladatelství Mladá fronta.

Poslední ze zde rozebraných děl je *Příliš hlučná samota*. Autor začal na novele pracovat již v roce 1972, ale výsledná podoba nemohla být oficiálně uveřejněna až do roku 1989. Zato byla několikrát vydána samizdatově – roku 1977 v Expedici, 1978 v Popelnici, 1978 a 1979 v Krameriově expedici a nakonec roku 1987 v Pražské imaginaci. Poprvé byla v Čechách oficiálně (a s cenzurními zásahy) vydána až roku 1989 v nakladatelství Odeon.

Sám Bohumil Hrabal hodnotí *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet* a *Příliš hlučnou samotu* jako svá nejlepší díla. Hrdinou druhého z nich, existujícího ve třech variacích, je Haňťa, který je inspirován osobní zkušeností

samotného autora a současně osudy jeho kolegy ze zaměstnání ve sběrně starého papíru ve Spálené ulici, Jindřicha Peukerta.

6. svazek Sebraných spisů Bohumila Hrabala obsahuje všechny tři verze textu *Příliš hlučná samota*. Zde pracuji s vydáním v Mladé frontě roku 2012.

4. Perlička na dně

V povídkovém souboru *Perlička na dně*²⁹ jsem se zaměřila na čtyři povídky, konkrétně *Večerní kurs*,³⁰ *Fádní odpoledne*,³¹ *Emánek*³² a *Baron Prášil*³³. Jedná se o texty autorova raného období (50. léta), takže město, které je v nich zobrazeno, se během Hrabalova pozdějšího vývoje dále modifikuje.

Tyto čtyři povídky jsou, co se týče motivu města, velmi odlišné, každá představuje jiný ze směrů autorova městského ubírání. Při jejich rozboru postupuji chronologicky podle jejich pořadí v povídkovém souboru *Perlička na dně*.

4.1 Večerní kurs

V povídce *Večerní kurs* se ocitáme v téměř liduprázdné Praze krátce před setměním. Během celé povídky, která vypovídá o jedné hodině autoškoly a odehrává se ve starobylém centru Prahy, její protagonisté kromě jednoho momentu nepotkají ani jediného chodce nebo vozidlo. Na křižovatkách je volno, semaforey jsou již vypnuté. Pouze při průjezdu kolem Národního divadla dají na motorce přednost vojákům – může se jednat o vojenské vozidlo nebo o vojáky-chodce; a mine je tramvaj číslo 111.

Učitel autoškoly však svému žákovi vysvětluje, že za běžných okolností je Praha plná lidí a průjezd městem není tak hladký jako právě „ted“: „Pořád sledovat lidi..., s lidma to je – blik...! a už je to. Ovšem musíte mít štěstí, bez štěstí je riskantní si po Praze i vyjít.“³⁴

Město je viděno pouze z pohledu řidiče a jeho spolujezdce, čemuž autor podřizuje i užitou slovní zásobu a způsob popisu. Jelikož hrdinové projíždějí starobylým centrem Prahy, je logické, že mívají velké množství pražských

²⁹ HRABAL, B. (2008a): *Perlička na dně*. Praha: Mladá fronta.

³⁰ HRABAL, B. (2008a): *Večerní kurs*. In: *Perlička na dně*. Praha: Mladá fronta, s. 7–17.

³¹ HRABAL, B. (2008a): *Fádní odpoledne*. In: *Perlička na dně*. Praha: Mladá fronta, s. 38–50.

³² HRABAL, B. (2008a): *Emánek*. In: *Perlička na dně*. Praha: Mladá fronta, s. 70–80.

³³ HRABAL, B. (2008a): *Baron Prášil*. In: *Perlička na dně*. Praha: Mladá fronta, s. 103–149.

³⁴ HRABAL, B. (2008a): *Večerní kurs*. In: *Perlička na dně*. Praha: Mladá fronta, s. 14.

památek. Vypravěč však tyto památky zmiňuje pouze kvůli lepší orientaci v prostoru či udávání směru jízdy, jako například: „kolem Nový radnice na Rynek“,³⁵ „zahněme k orloji“,³⁶ „teď pojedeme kolem Národního divadla“,³⁷ atd. Autor se nezaměřuje na popis těchto budov, nemluví ani o jejich historii, jako tomu bude v jeho dalších textech.

Co se týká dopravní terminologie, používá učitel autoškoly slova jako *protisměr*, *křižovatka*, *kolejové vozidlo*, apod. Kromě památek, kolem kterých se právě projíždí, hrdinové mluví i o jiných budovách, které mohou mít vliv na dopravní situaci. Jedná se například o nemocnice, které zvyšují pravděpodobnost výskytu sanitních vozidel, nebo benzinové pumpy.

Dále zde dochází k detailnímu popisu vozovky, protože její stav může ovlivnit bezpečnost jízdy. Žák je upozorňován na výskyt tramvajových kolejí či dlažebních kostek. Silnice je mokrá, takže je pravděpodobně právě po dešti – to by mohlo být jedním z důvodů, proč právě v té chvíli je na ulicích tak malé množství chodců.

Použiji-li termín Daniely Hodrové, definuji zobrazovaný prostor jako „prostor dynamický“.³⁸ Nejedná se však o hladký průjezd městem, cesta připomíná spíše skoky z jedné ulice do druhé. Současná poloha je definována jednak dle klasických opozic pravá – levá, jednak dle toponym: „a teď zahněme do Dlouhý třídy“,³⁹ „a zahněme doprava..., po Revoluční je volno“,⁴⁰ „a teď zahněme nahoru na Václavák.“⁴¹

Prostor mezi jednotlivými skoky je vyplňován konverzací hrdinů, a právě v těchto úsecích dochází k návratu v čase a prostoru do prostředí Nymburka či jeho blízkého okolí. Díky těmto dialogům často dochází k vynechávání popisu jízdy, ale čtenář si průběh může odvodit na základě vlastních znalostí topografie Prahy. Když se například poslední zmínka o poloze týkala Ječné ulice a následně hrdinové projedou kolem Národního divadla, kde pokračují

---

³⁵ HRABAL, B. (2008a): Večerní kurs. In: *Perlička na dně*. Praha: Mladá fronta, s. 13.

³⁶ TAMTÉŽ, s. 13.

³⁷ TAMTÉŽ, s. 15.

³⁸ HODROVÁ, D. (1997): *Poetika míst*. Jinočany: H&H.

³⁹ HRABAL, B. (2008a): Večerní kurs. In: *Perlička na dně*. Praha: Mladá fronta, s. 13.

⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 13.

⁴¹ TAMTÉŽ, s. 14.

„pořád dolů přes Křižovnický náměstí“,⁴² můžeme odhadovat, že jejich předchozí ubírání vedlo z Ječné Resslovou ulicí a přes (dnešní) Masarykovo nábřeží až k Národnímu divadlu.

4. 2 Fádni odpoledne

Hned z názvu povídky *Fádni odpoledne* můžeme vytušit náladu celého textu, kterou chování postav dále upřesňuje: jde o běžné nedělní odpoledne, které probíhá každý týden stejným způsobem. Ocitáme se na pražské periferii, což poznáváme na základě korespondence s ostatními Hrabalovými texty zasazenými do téhož prostředí. Jinak vzhledem k chování postav by bylo možné považovat tento text za typicky „maloměstský“. Jejich běžný den je narušen příchodem cizího člověka, který je vytrhuje z jejich denního rytmu, a oni ho nepřijímají nijak vstřícně, ba naopak: „Pěkná mládež, tfuj! Mě jen zajímá, co to ten darebák čte?“⁴³ „To je numero, [...]“⁴⁴ „Příšernej pohled, ten skoták dělá malou potřebu, ve druhý ruce knížku a čte!“⁴⁵

Pomineme-li tento cizí živel, postavy se mezi sebou důvěrně znají, nazývají se jmény, a důvěrně znají i okolní prostředí. Vypravěč tuto skutečnost podtrhuje tím, že jim „přivlastňuje“ všechny složky tohoto prostředí: „Hned po polednách přišel do naší hospůdky mladík, takovej kluk“,⁴⁶ „A fandové se otáčeli, [...] nad nimi se táhl nápis V NEDĚLI SE NEPOHŘBÍVÁ, program kina naší čtvrti“,⁴⁷ „A fandové si to vesele štrádovali, [...] už byli mrňaví v tý naší dlouhý ulici.“⁴⁸

Celou dobu se nacházíme v místní hospodě, jejíž prosklené dveře nám umožňují sledovat dění venku. Hospoda stojí na konci tiché vedlejší ulice, která kolmo sousedí s některou z hlavních ulic. Na rohu těchto ulic stojí také biograf, který zapříčiní pozdější proudění lidí v době, kdy má začínat

⁴² HRABAL, B. (2008a): Večerní kurs. In: *Perlička na dně*. Praha: Mladá fronta, s. 15.

⁴³ HRABAL, B. (2008a): Fádni odpoledne. In: *Perlička na dně*. Praha: Mladá fronta, s. 40.

⁴⁴ TAMTÉŽ, s. 43.

⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 43.

⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 38.

⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 39.

⁴⁸ TAMTÉŽ, s. 39.

promítání. Jinak po celou dobu není na ulici ani živáčka kromě jedné vyzývavě oděné ženy – a ta také hned způsobí rozruch mezi muži v hospodě.

Tato hospoda je středobodem celé oblasti – je místem setkání zdejších obyvatel. K tomuto statusu přispívá také její výhodná poloha, stojí kousek od hlavní silnice a také od tramvajové zastávky.

Jak už bylo řečeno, jedná se o typické nedělní odpoledne v této čtvrti. Na počátku je lokál plný fotbalových fanoušků, kteří se šli posilnit před nastávajícím zápasem místního fotbalového klubu. Všichni jsou svátečně oblečení vzhledem k tomu, že je neděle a že je čeká utkání, které všichni považují za velkou událost a jsou díky tomu patřičně nervózní. Později fanoušci odcházejí a v podniku zůstane pouze hostinský, příšedší cizinec a „štamgast“, starý Jupa. Jupa je zde považován za odborníka na fotbal, takže má v této hospodě a mezi místními obyvateli výjimečné postavení.

Jakmile většina mužů odejde směrem k fotbalovému hřišti, nastane v místnosti naprosté ticho. Nedoléhají sem žádné zvuky z ulice, jde o prostor zcela uzavřený vůči okolnímu prostředí. Ačkoliv zde sedí mladý muž, který neustále kouří jednu cigaretu za druhou, hostinský nevětrá prostřednictvím otevřeného okna, pouze zapne ventilátor, který je na chvíli jediným zdrojem zvuku. Aby vyvedl mladíka z jeho nevšímavosti vůči hospodskému prostředí, hostinský se tento klid snaží narušit, a tak upustí polorozbitý půllitr na zem, načež se ozve „rána jak z děla“.⁴⁹

Po chvíli dorazí další neznámý muž, ten ale aktivně zahájí rozhovor s Jupou a ticho je tak narušeno občasnou konverzací. Mezi jednotlivými replikami však opět nastávají momenty významných pauz, což v typických hospodách není zvykem: „A [hostinský] ukázal na čtenáře, kterej ale kouřil dál a slzy mu při tom padaly na stránky [knihy], že to bylo slyšet..., kap kap kap kap!“⁵⁰

Z výše řečeného usuzuji, že jde o podnik vyloženě domáckého typu. Lokál je navíc zřejmě velmi malý, protože když neznámý mladík vstane od stolu a odstrčí židli, rázem se ocitne uprostřed místnosti. Jediným zdrojem

⁴⁹ HRABAL, B. (2008a): Fádní odpoledne. In: *Perlička na dně*. Praha: Mladá fronta, s. 39.

⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 40.

světla jsou zde ony prosklené dveře, což vyplývá z následujícího: kolemjdoucí žena „tak už skoro stála u skleněných dveří, až se v lokále setmělo“. ⁵¹ Povídka končí v momentě, kdy se dav fotbalových fanoušků opět vrací, v tu chvíli se hospoda zalidní a zaplní živým hovorem.

4. 3 Emánek

V povídce *Emánek* se vyskytujeme opět na pražské periferii, což nám ze začátku ukazuje maloměstský ráz tohoto prostředí. Hlavní hrdina Emánek na ulici potká svou starou známou, paní Zikovou, což je jistě pravděpodobnější někde na okraji města než přímo v centru plném turistů. Navíc je oběma hrdinům toto prostředí důvěrně známé, jsou tady doma, což potvrzuje paní Ziková slovy: „Emane, nedělej mi na ulici žádný tryle. Lidi mě tady znaj!“ ⁵²

Tyto dvě postavy se po krátkém popovídání rozdělí, Emánek zůstává zde a paní Ziková jde „podle Rokytky domů, až tam na samý okraj města“. ⁵³ Na základě toho usuzujeme, že dějištěm příběhu je Libeň, kudy říčka Rokytka protéká a jež je Hrabalovi velmi dobře známá (navíc je nám to posléze potvrzeno: „Dal si grenadinu a usedl ke stařeně, kterou znal v Libni už odmala“ ⁵⁴).

„Emánek přešel hlavní ulici, pak prošel automatem a po schodech rovnou nahoru, do tančírny. I když to bylo na periferii, bylo zde všechno zrovna tak jako v centru.“ ⁵⁵

Předchozí popis odpovídá charakteristice, kterou Tomáš Mazal popisuje libeňský bufet Automat Svět: „V suterénu paláce byl biograf Svět, v přízemí prostorný bufet (automat), v prvním patře restaurace a kavárna s terasou, kde se též tančilo, z boku druhé strany vznikla knihovna, v domě luxusní byty.“ ⁵⁶ Ve své době se jednalo o komplex vysoce moderní a jako takový ho v citovaném úryvku hodnotí i vypravěč v povídce *Emánek*.

⁵¹ HRABAL, B. (2008a): *Emánek*. In: *Perlička na dně*. Praha: Mladá fronta, s. 48.

⁵² TAMTÉŽ, s. 70.

⁵³ TAMTÉŽ, s. 72.

⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 77.

⁵⁵ TAMTÉŽ, s. 72.

⁵⁶ MAZAL, T. (2011): *Cesty s Bohumilem Hrabalem*. Praha: Academia, s. 106.

Podnik, ve kterém se povídka odehrává, nespadá do okruhu běžných pražských hospod, je to podnik novodobý, o čemž vypovídá tamější bar s vysokými barovými židličkami i mixérka stojící za barem. V opozici s tím se místní hosté mezi sebou znají, nazývají se křestními jmény nebo přezdívkami, jejich činnosti jsou zjevně opakované a již zaběhlé. Příkladem může být srdceryvná barmančina zповěď Emánkovi nebo pozdější konverzace mezi Emánkem a jinou jeho známou v bufetu.

Místnost je víceméně tichá, jediným zvukem je probíhající hovor mezi postavami sedícími u baru. Je sice už navečer, kdy je většina hospod již plná lidí, tento podnik je však poloprázdný, protože jeho „zlatý“ čas nadchází až s devátou hodinou večerní, kdy tu začíná hrát hudba. Proto je parket uprostřed místnosti zatím nevyužitý.

Emánek nakonec sejde o patro níže do bufetu, kde potká další svou známou. Zde opět dochází k rozhovoru, který je zjevně dennodenně opakovaný.

4. 4 Baron Prášil

Z hlediska prostředí, ve kterém se povídka *Baron Prášil* odehrává, je možné ji považovat za předchůdce později napsané *Příliš hlučné samoty*,⁵⁷ proto budou tyto dva texty v následujícím rozboru částečně porovnávat. Hrabal zde vychází ze svých vlastních zkušeností, kdy v letech 1954–1959 pracoval jako balič a později skladník starého papíru ve sběrných surovinách ve Spálené ulici.⁵⁸ Tentokrát se ocitáme v Praze ve všední den, vidíme město za plného provozu.

Hlavní hrdina Haňťa se pohybuje po celou dobu pouze v širším okolí svého pracoviště – chodí po Spálené ulici, popřípadě Národní třídě. Jedná se o popis jeho celého dne, takže na začátku se ocitáme v ranní Praze, kdy se davy lidí dopravují do práce. Hned v tramvaji cestou do Spálené je Haňťa ve svérázném kontaktu se spolucestujícími: provokuje je nahlas čtenými a komentovanými zprávami z denního tisku (ve skutečnosti již prošlého), lidé ho

⁵⁷ HRABAL, B. (2012): *Příliš hlučná samota*. Praha: Mladá fronta.

⁵⁸ PYTLÍK, R. (1990): *Bohumil Hrabal*. Praha: Československý spisovatel.

ignorují, někteří po něm vrhají podrážděné pohledy. Tato extrovertnost Haňti z roku 1963 kontrastuje s pozdější naprostou odloučeností od okolí u hlavního hrdiny *Příliš hlučné samoty*.

Také další operace „barona Prášila“ jsou opakovanými úkony. Činnosti v okolí vlastního pracoviště, které jsou zde popisovány, jsou u hrdiny na denním pořádku, např.: „[...] vešel do mlékárny, kde každý den kupoval kočkám mléko.“⁵⁹ Následně hrdina projde kolem pojišťovny ve Spálené ulici, kde se okamžitě zapovídá se zdejším pokladníkem. Hospoda, kterou Haňta hned během dopoledne navštíví, není z hlediska svého vzhledu nijak zvláště definována, je však možno předpokládat, že se jedná o restauraci U Husenských (dnes U Kotvy), která stojí hned naproti kostelu Nejsvětější Trojice. Usuzuji tak pouze podle toho, že se tento podnik nachází blízko sběrných surovin, vyskytuje se v dalších Hrabalových dílech a navíc je zde zmíněno, že výčep stojí hned naproti vchodu, takže číšnice při nalévání kořalek hledí skrz sklenici oknem do ulice (což odpovídá popisu podniku U Husenských).

Hrdina následně navštíví automat na rohu Spálené ulice a Národní třídy, zde se ovšem čtenář opět nedočká detailnějšího popisu tohoto lokálu. Prostor je charakterizován pouze z hlediska lidí, kteří jej navštěvují. Vypravěč registruje to, jak lidé chodí po ulici před bufetem, zahledí se na místní nabídku jídel, načež někteří z nich vstoupí dovnitř, zakoupí si zboží a poté už si všímají pouze jídla: „[...] každý si odnáší to svoje jídlo do kouta a třetihorně to do sebe hází.“⁶⁰

Město je zde rozděleno do sítí podniků a institucí, které jsou vzájemně propojeny. První takovou sítí je komunita antikvariátníků, ke kterým se hlavní hrdina obrací v případě, že chce prodat některé vzácné knihy nalezené v hromadách starého papíru. Tato síť je propojena pouze imaginárně, ke spojení mezi jednotlivými složkami slouží telefonní hovory.⁶¹ Oproti tomu síť

---

⁵⁹ HRABAL, B. (2008a): Baron Prášil. In: *Perlička na dně*. Praha: Mladá fronta, s. 104.

⁶⁰ TAMTÉŽ, s. 133.

⁶¹ TAMTÉŽ, s. 132.

místních hospod a podobných podniků vytváří sám hlavní hrdina a její složky jsou propojeny jeho pohybem, chůzí.

Dochází zde k prolínání motivů města a času, jak už jsem o něm mluvila dříve. Čas je nositelem destruktivního vlivu na člověka a jeho nitro. Člověku zbyde po všem jen odraz reality uvnitř jeho vědomí, realita sama si neudrží svůj původní stav. Prostředí je tak nositelem vzpomínek, ačkoliv se jeho vzhled již částečně či zcela změnil:

„Víte..., já jsem tady byl zaměstnaněj před třiceti léty, ale to tady ještě nebyl tenhle činžák. Tady, jak je ta váha,‘ ukazoval stařík, ‚tady byla dřív pumpa a tady, jak je ten magacín, tady dřív bejvaly konírny. Já jsem tady byl kočí...“⁶²

Náboženské motivy jsou v obecně Hrabalových textech velmi výrazné, zde tomu není jinak. Ve Spálené ulici se opravdu nachází chrám Nejsvětější Trojice a v povídce *Baron Prášil* vidíme jeho literární projekci. Později v *Příliš hlučné samotě* je tato budova spíše nositelem vzpomínek a minulosti, zde však na tento aspekt budovy není brán zřetel. Kostel je sice tradičně plný obrazů a soch světců, dále je tu ale všemožné harampádí a nepořádek, takže se pravděpodobně nejedná o „zlatý“ věk této budovy. Navíc zde dochází k ničení posvátných soch andělíčků stejně tak, jako se ve vedle stojící sběrně papíru lisují vzácné knihy: „Archanděl Gabriel se rozlomil vedví. Na jednu stranu kozy padly nohy, na druhou přepadl trup, hlavou do pilin.“⁶³

---

⁶² HRABAL, B. (2008a): *Baron Prášil*. In: *Perlička na dně*. Praha: Mladá fronta, s. 110.

⁶³ TAMTÉŽ, s. 139.

5. Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet

Povídkový soubor *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*⁶⁴ obsahuje, jak už bylo řečeno, jednak texty napsané v době, kdy Bohumil Hrabal pracoval na kladenských hutích, tedy v letech 1949–1954,⁶⁵ jednak texty, které vznikly krátce před prvním vydáním tohoto souboru, tj. v roce 1965. Motiv města je nejvýraznější ve dvou povídkách, a to v *Kafkárně*⁶⁶ a ve *Zradě zrcadel*,⁶⁷ přičemž druhá z nich vznikla o více než deset let později než první.

5. 1 Kafkárna

Děj povídky *Kafkárna* se odehrává v centru Prahy a jeho nejbližším okolí. Hlavní hrdina, pan Kafka, bydlí v podnájmu ve starobylém domě na Staroměstském náměstí (narážka na Franze Kafku, jehož rodina tu jeden čas bydlela, je zjevná). Vypravěč nám dává jednotlivé nápovědy o tomto místě, které nám zavedou až k domu U Kamenného zvonu, kde Bohumil Hrabal bydlel v roce 1948. Budova stojí v těsné blízkosti Týnského chrámu, „kamenná stěna Týnského chrámu je skoro na dosah ruky“.⁶⁸ Místnost, kde hrdina bydlí, se nachází ve třetím patře domu, takže má z okna skvělý výhled na dění na náměstí i v Týnské ulici. Vzhledem k tomu, že dům stojí na víceméně otevřeném prostranství, je tady velký průvan: „Záclony jsou vyduté, pak zase zvolna klesají a nanovo tisíce kolibříků bere ten organtýn do zobáčků jak královskou vlečku a opět se záclony vydouvají průvanem“;⁶⁹ nebo dále:

---

⁶⁴ HRABAL, B. (2005): *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*. Praha: Mladá fronta.

⁶⁵ MAZAL, T. (2004): *Spisovatel Bohumil Hrabal*. Praha: Torst.

⁶⁶ HRABAL, B. (2005): Kafkárna. In: *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*. Praha: Mladá fronta, s. 9–22.

⁶⁷ HRABAL, B. (2005): Zrada zrcadel. In: *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*. Praha: Mladá fronta, s. 74–93.

⁶⁸ HRABAL, B. (2005): Kafkárna. In: *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*. Praha: Mladá fronta, s. 11.

⁶⁹ TAMTÉŽ, s. 11.

„Blond'atá hlava ženy si tam [dole na ulici] dává hubičky s mladíčkem, polibky jsou jako rány bičem. A průvan to nese nahoru až k mé posteli.“⁷⁰

Vypravěč nedodrží pevnou dějovou linii, dochází zde ke skokům do minulosti. (*Kafkárna* je prozaickou variantou eposu *Krásná Poldi* z roku 1952 a jeho „pásmovost“ zachovává.) V prvním případě se tato vzpomínková sekvence týká Prahy. Hrdina stojí v noční Praze za úmorného deště: „Tenkrát pršelo jako ve třetihorách. Řeka vlekla vodu stále v tomtéž rytmu [...]“⁷¹ Později hovoří hrdina o současnosti, a ačkoliv předchozí vzpomínka pochází pravděpodobně z doby dávno minulé, i nyní se na Staroměstském náměstí vyskytuje ohromná kaluž dešťové vody.

Jak už bylo řečeno, dějištěm je centrum města a hrdina povídky se v tomto prostoru bezpečně orientuje. Zná všechny názvy ulic, domů, restaurací či památek. Jsou zde například vypočteny nejbližší noční podniky: „Pak bar Figaro, Pavouk, Chapeau Rouge, Romania i magnet zavírají.“⁷²

Hrdina prochází Prahou a popisuje tak svůj den v tomto městě. Praha je zobrazena jako město velmi živé a plné lidí. Například při procházení Uhelného trhu a Rytířské ulice potkává hrdina plno pouličních prodejců. Posléze jde Kafka do kanceláře bratří Zinnerů, kde pracuje. V povídce je řečeno, že tato kancelář leží v Maiselově ulici, Tomáš Mazal však uvádí, že Bohumil Hrabal vykonával zde zmíněnou práci v původním Velkoobchodě a galanterii bratří Zinnerů v Jáchymově ulici.⁷³ Ve skutečnosti leží krátká Jáchymova ulice kolmo k větší ulici Maiselově.

Posledním denním obrazem povídky je stmívání, kdy je hrdina na Kampě a sleduje kolemjdoucí lidi. V parku si hrají skupinky dětí a kreslí křídou na asfaltové plochy. Z Petřína sjíždějí na kole cyklisti a po řece jezdí lidé na lodičkách. Praha je tedy městem živým, a to jednak reálně, tj. z hlediska počtu lidí, kteří se vyskytují v jejích ulicích, jednak metaforicky rozpohybovaná: „V

---

⁷⁰ HRABAL, B. (2005): *Kafkárna*. In: *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*. Praha: Mladá fronta, s. 12.

⁷¹ TAMTÉŽ, s. 10.

⁷² TAMTÉŽ, s. 13.

⁷³ MAZAL, T. (2011): *Cesty s Bohumilem Hrabalem*. Praha: Academia, s. 72.

řece heká Praha se zlámanými žebry a mostní oblouky, jeden za druhým jak parforsní hafani skákají ze břehu na břeh.“⁷⁴

Centrem povídky je existenciální zobrazení noční Prahy. Výraznou složkou je pak motiv osvětlení, a to osvětlení umělého, které odhaluje výjimečnost nedokonalostí⁷⁵: „Pak acetylenová lampa svítila na tu stařenu a Rembrandt vstával z mrtvých. Ruce bábiný spočívaly na jejím břiše, jako by ohmatávaly záda ztraceného syna. Jediný zub jí svítil z úst.“⁷⁶

Praha žije i v noci, vypravěč potká prodavačku buřtů či prostitutku, navíc vzduch zde voní „intimní toaletou žen, silicemi, rtěnkami“.⁷⁷ Hrdina výrazně reflektuje kolemjdoucí ženy a je jimi doslova okouzlen: „Člověk velkoměsta musí mít šatník představ, aby pro narafičenou krásu nespáchal vraždu z vilnosti.“⁷⁸

Vypravěč velmi často popisuje starobylé památky v místech, kde se děj právě odehrává. Praha je tedy jednoznačně „městem s pamětí“, což se odráží hlavně v rozsáhlých úvahových sekvencích týkajících se minulosti těchto staveb: „Za starých časů se v Týnském chrámě utrhl zvonící zvon, proletěl vzduchem, pak prejzovou střechou, pak prorazil strop a propadl se do pokoje, kde bydlím.“⁷⁹ Kromě památných budov je zmíněna také socha Matky Boží, jež je částečně personifikována: „Dívám se na Matku Boží, která [...] je přísná jak markrabí Gero“;⁸⁰ nebo dále: „Matka Boží má přicementované ruce, nemůže ani zaclonit synáčkovi oči.“⁸¹

S celým Hrabalovým dílem koresponduje také skutečnost, že v sousedství těchto památek se nachází rozkopané ulice, hromady písku a cihel, či pohozené zednické nářadí: „Několik zavápněných obručí se přes milence kuláčí, rachotí zednické harampádí [...]. Bílá obruč se kutálí uličkou jak měsíc

---

⁷⁴ HRABAL, B. (2005): Kafkárna. In: *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*. Praha: Mladá fronta, s. 17.

⁷⁵ Více o rozboru motivu světla v kapitole Něžný barbar.

⁷⁶ HRABAL, B. (2005): Kafkárna. In: *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*. Praha: Mladá fronta, s. 19.

⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 19.

⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 18.

⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 11.

⁸⁰ TAMTÉŽ, s. 11.

⁸¹ TAMTÉŽ, s. 13.

v úplňku.“⁸² Tato tendence vrcholí později v *Něžném barbarovi* a jako spojení vysokého s nízkým, popřípadě spojení protikladů i v *Příliš hlučné samotě*.

Příliš hlučnou samotou předjímá i motiv hydraulického lisu, kterým je Praha stlačována, zde ale chybí pozdější apokalyptické završení tohoto obrazu: „A stoupali jsme Štěpánskou ulicí a Praha hydraulickým lisem klesala níž a vlasy praktického filosofa se dotýkaly líhně hvězd.“⁸³ V předchozí citaci také vidíme horizontální členitost, kopcovitost města.

Praha není členitá jen z hlediska terénu, jako členitost převážně přírodního původu. Vypravěč město často popisuje z nadřazené perspektivy, konkrétně z pohledu z okna bytu hlavního hrdiny. Sleduje tak dění na ulici pod oknem či na blízkém Staroměstském náměstí. Zmíněná socha panny Marie se také vyskytuje nad základní horizontální linií města, stejně jako hrdina shlíží na lidi v ulicích pod sebou a zároveň hodnotí jejich počínání.

5. 2 Zrada zrcadel

Povídka *Zrada zrcadel* vypráví o dvou příbězích, jejichž texty se v pravidelném rytmu prolínají. Oba příběhy se odehrávají pravděpodobně ve stejný letní den a prolínání jejich dějů je docílenou technikou filmového střihu. Na jedné straně se mluví o umělci Valeriánovi, který ve svém sklepním ateliéru tvoří rozličná díla. Hrdina se vyskytuje pod horizontální linií města, což ukazuje na jeho odloučenost od okolního světa, na jeho výlučnost. Stěny sklepa jsou obloženy zrcadly, místní domovnice se tedy mylně domnívá, že kromě samotného Valeriána zde bydlí ještě jemu podobný muž a že spolu tito dva mladíci nacvičují divadelní představení.

Malým sklepním okénkem je odtud vidět ven na ulici, kde si pražští občané užívají jeden z horkých letních dní: „A po chodníku kráčely mužské kalhoty, potom kdosi nesl plavky, potom se objevil celý pes a přihrnuli se kluci, nejdříve naprali míč do drátěného ostění a pak se kopali přes šimpány, drželi

---

⁸² HRABAL, B. (2005): *Kafkárna*. In: *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*. Praha: Mladá fronta, s. 13.

⁸³ TAMTÉŽ, s. 19.

se prstíky za pletení.“⁸⁴ I přes to, že venku právě svítí slunce, ve sklepě se musí topit.

Když Valerián později vyjde se svým výtvozem z ateliéru ven, dočká se pouze naprostého zklamání. Jako protiklad jeho podzemního bytu zde funguje palác, do kterého dokončenou sochu donese – ten naopak ční nad okolní město a je zobrazen ve vší své honosnosti: „[...] stáli před obrovskými vraty, zdobenými zlatými liliemi a portálem z tepaného kování. Pěšinka vysypaná zlatým pískem se zatáčela pod jilmy a na konci toho libosadu se tyčil palác.“⁸⁵

Hrdinou druhého příběhu je zedník, který pracuje na renovaci sochy svatého Tadeáše u chrámu Svaté Trojice. Okolní Praha právě prožívá zásadní změnu. Na základě odhalení tzv. Stalinova kultu teď dochází k likvidaci všech rekvizit, které jsou se Stalinovým jménem spojeny. Zedník tak sleduje auta, která přijíždějí do sousední sběrný a přivázejí mimo jiné i červené tabulky s názvy ulic pojmenovaných podle Stalina či generalissimovy sochy a busty. V protikladu s tím zastaví u chrámu auto s čerstvě pozlaceným velkým křížem, jenž má být v kostele instalován.

Kostel Svaté Trojice je u Bohumila Hrabala prostorem, kam často zasazuje děje svých próz. Předpokladem je, že v tomto případě vychází autor ze svých zkušeností, kdy pracoval ve sběrných surovinách ve Spálené ulici, v jejichž sousedství se nacházel kostel Nejsvětější Trojice. Co se týká textů rozebraných v této práci, můžeme jeho obraz vidět v *Baronu Prášilovi* a v *Příliš hlučné samotě*.

Kostel je zde představen dle tradičního náboženského pojetí jako spojení člověka s Bohem, „spojení s nadstavbou nebes“.⁸⁶ Kontrast k renovovaným křesťanským objektům, kostelu a soše svatého Tadeáška, tvoří bourání obrovského Stalinova pomníku na Letné. Zedník a kostelník vyběhnou na kostelní věž až pod kostelní zvon a sledují právě probíhající demolici. Zedník jako správný příslušník dělnické třídy přirovnává bourání Stalinovy

---

⁸⁴ HRABAL, B. (2005): Zrada zrcadel. In: *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*. Praha: Mladá fronta, s. 78.

⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 85.

⁸⁶ TAMTÉŽ, s. 79.

napodobeniny ke smrti živého člověka a sám při tomto činu pomýšlí na sebevraždu.

Samotný proces likvidace sochy je velmi podrobně rozebrán, autor si všímá i nejmenších detailů:

„A ozvala se temná detonace, uprostřed konstrukce se rozstříklo světlo a vytryskl oblak a jakási síla roztrhla lešení, lehounce zvedla první patra a do výšky počaly hustě lítat trubky a konstrukce, pořád výš a výš, a když síla, která ta kopí vymrštila, zeslábla, trubky se zastavily, pak se obracely a hustě padaly do okolí [...]. A socha stála obnažená, ještě silnější a mohutnější, než kdy bývala, jako by zahrozila městu [...].“⁸⁷

Spojení křesťanského ideálu, Tadeáška, a komunistického ideálu, Stalina, završí kostelník slovy: „[...] soše odtrhli akorát tak voko, epoletu a koleno, to samý, co chybí Tadeáškoví, kterýho opravuješ.“⁸⁸ Významným rozdílem těchto dvou postav je však doba jejich působení na lidstvo – zatímco socha Tadeáška je opravována a udržována i po staletích své existence, socha Stalina vydržela jen pár let a nakonec podlehla zkáze. Toto opět explicitně a ironicky vyjádří kostelník při odstraňování pamětních tabulek ze zdi kostela: „Tady jsou zdi jako beton, himl, že ta církev všecko dělá na věčný časy.“⁸⁹

---

⁸⁷ HRABAL, B. (2005): *Zrada zrcadel*. In: *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*. Praha: Mladá fronta, s. 90.

⁸⁸ TAMTÉŽ, s. 91.

⁸⁹ TAMTÉŽ, s. 76.

6. Něžný barbar

Příběhy doktora (Bohumila Hrabala), Vladimíra Boudníka a Egona Bondyho se odehrávají v Praze, konkrétně v oblasti Libně. Již v předmluvě Bohumil Hrabal nastiňuje základní charakteristiky svého způsobu vidění města:

„Vladimír miloval periferii, miloval stále rozkopané ulice, z jejichž útroby bylo vyrváno potrubí, elektrické vedení a telefony, všechny ty černé a vzdušné pruhy, které objímají svými chapadly zděšené konvenční chodce jako hadi Laokoonovo sousoší, Vladimír miloval vysypané čerstvě pálené cihly a dlaždice jen tak pohozené na hromádách surové hlíny...“⁹⁰

Město je v tomto textu popisováno jako živý organismus se svou biologickou stavbou, orgány a vnitřností zde představují pražské kanalizace a potrubí. Tato vnitřní struktura je v *Něžném barbarovi* odhalena, rozkopané silnice jsou ranami, které nám dovolují nahlédnout „pod kůži“ městu. Přestavby silnic a chodníků jsou běžně považovány za architektonické nedokonalosti, hrdinové *Něžného barbara* však právě v těchto nedokonalostech vidí největší krásu periferie: „Podle Vladimíra by sice bylo nejlepší spravit všechny ty kanalizace a elektrická vedení, všechna ta potrubí a spoje, ale všechno pak nechat jen tak, jen tak přemostěné fošnami a narychlo sbitými mostky [...]“⁹¹ V tomto chaosu je viděn princip periferie, potažmo princip umění.

Uměním v tomto kontextu myslím na jedné straně Hrabalovy texty, na druhé straně pak koláže, které vytvářel Vladimír Boudník. Oba umělci tvoří svá díla za pomoci věcí, které se běžně za nástroje umění nepovažují. Boudník používá k tvorbě svých koláží v extrémních případech například lidské výkaly, krev ad., Bohumil Hrabal se ve stejném duchu uchyluje k popisu věcí, které jsou běžně považovány za tabuizované, pokleslé. Když se zaměřím na téma města, popisuje jeho podzemní strukturu, kanalizace i s jejich obsahem a

---

⁹⁰ HRABAL, B. (2005): Zrada zrcadel. In: *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*. Praha: Mladá fronta, s. 7.

⁹¹ TAMTÉŽ, s. 7.

vyjadřuje v tomto smyslu velmi otevřeně. Tato tendence vrcholí později v *Příliš hlučné samotě*.

Dle autorových slov by měl být *Něžný barbar* textem napodobujícím strukturu takového města, kdy „chaos má řád“:⁹²

„Používám jeho metody při psaní vzpomínek na něj [Vladimíra], taky nechávám text jako rozkopanou ulici a je na čtenáři, aby přes příkopy proudících a rozházených vět a slov, kdekoli se mu zlíbí, položil fošnu nebo narychlo sbitou lávku, po které by přešel na druhou stranu...“⁹³

V souvislosti s korespondencí samotného města a textu, který město popisuje, ocitujme Danielu Hodrovou, která v publikaci *Citlivé město* napsala o svém textu, potažmo textu města následující:

„Čas od času se budu opakovat, nejen proto, že svůj text nedokážu celý podržet v paměti, ale i vědomě – text se bude v různých souvislostech vracet sám k sobě, určité motivy v něm budou fungovat jako leitmotivy, můj text bude proudit jako řeka a rozrůstat se jako tkáň – bude nabývat rysů typických pro městský text.“⁹⁴

Takový je i text *Něžného barbara*. Za leitmotivy lze považovat opakující se věty, např. „Ten čas (před čtvrtstoletím), kdy Vladimír psával za noci svůj deník“,⁹⁵ nebo stále se navracející rozčilení Egona Bondyho nad jedinečnými akcemi Vladimíra a doktora.

Předchozí Hrabalův citát mě přivádí k dalšímu výraznému motivu, který hraje v této próze důležitou roli, a to motivu přemostění, propojení. Jako nositelé tohoto motivu vystupují právě mostky, potrubí, popřípadě opakující se věty textu, v přeneseném významu i vztah člověka k člověku či člověka k věcem nebo místům. Příkladem takových spojení by mohl být vztah Vladimíra k jeho deníku, vztah doktora k Vladimírovi nebo vztah obou k umění.

Takovému těsnému spojení ale často u Hrabala předchází rozdělení, případně konflikt. Svět próz Bohumila Hrabala je obecně častým spojením protikladů, což je zřetelnější v později napsané *Příliš hlučné samotě*. Zde ale

---

⁹² HRABAL, B. (2008b): *Něžný barbar*. Praha: Mladá fronta, s. 8.

⁹³ TAMTÉŽ, s. 8.

⁹⁴ HODROVÁ, D. (2006): *Citlivé město*. Praha: Akropolis, s. 17.

⁹⁵ HRABAL, B. (2008b): *Něžný barbar*. Praha: Mladá fronta.

můžeme vidět zárodek tohoto modelu na menších složkách. Rozpolcenost osobnosti Egona Bondyho (Zbyňka Fišera) pomineme, zaměříme se na rozdělení pokojů v bytě Na Hrázi (Věčnosti) č. 24, který obývá doktor spolu s Vladimírem. Po jedné z častých hádek se rozhodnou dveře mezi svými pokoji zazdít, aby potvrdili rozdíly mezi sebou, což komentuje Egon Bondy slovy: „To vám nestačí, že je vod sebe rozdělená Evropa, že je vod sebe rozdělená Korea, že je vod sebe oddělenej rozdělenej Berlín?“⁹⁶ Ale obyvatelé bytu stejně prostor rozdělí, což jim paradoxně pomůže se ještě více sblížit, dojde k syntéze těchto dvou protikladů.

Za vrcholnou podobu motivu přemostění považuji příběh o dvou přátelích, kteří k sobě byli tak fixovaní, že se dokázali doprovázet jeden druhého celou noc domů přes Libeňský most, a jejich debata stejně nebrala konce. Mezi těmito dvěma muži se reálně vyskytuje most, po kterém procházejí, a ten je metaforou jejich přátelství, jejich duchovního vztahu.

Paralelně k tomuto příběhu je uvedena „legenda o přátelství řídícího učitele pana Kocourka z Velenky a řídícího učitele pana Talacka ze Semic, kteří když vypili v hospodách svoje piva, korunováni hvězdami, provázeli se tunelem noci, vždy jeden druhého před jeho vrátka, aby pokaždé shledali, že jeden druhému je dlužen jednu cestu, [...] že zase od jedněch vrátek se doprovodili k vrátkům o tři kilometry dál.“⁹⁷ Zde se mezi dvěma lidmi nevyskytuje reálná stavba typu mostu, autor ji tedy nahrazuje metaforou, která pojmenování takové stavby obsahuje, a tedy „tunel noci“.

Vzhledem k tomu, že ústředním tématem jsou výlety dvou přátel po pražských hospodách nebo jenom jejich toulání se Prahou, je pochopitelné, že se autor často dostává k popisu nočního města. V jeho pohledu na potmělou Prahu je výrazné vnímání pouličního osvětlení a hlavně jeho zrcadlení. Tma totiž paradoxně odhaluje skrytou krásu věcí, jejich zvláštní kouzlo: „[...] zírali jsme na Prahu z Pražačky nebo ze Šlosberku, oči se nám třpytily odrazem té

---

⁹⁶ HRABAL, B. (2008b): *Něžný barbar*. Praha: Mladá fronta, s. 23.

⁹⁷ TAMTÉŽ, s. 85.

noční Prahy, abychom ještě ve Vladimírově pokoji dokrmili ty gigantické, neuchopitelné pohledy na elektrickým světlem vyšňořenou metropoli...“⁹⁸

Světlo hraje důležitou roli i ve vnitřních prostorech, které bývají od přirozenosti často tmavé, někdy i bez oken (kořalna Na Dědince, byt Na Hrázi, byt Vladimírovy matky). Právě v těchto temných místnostech vidíme věci, které by nám mohly být za denního venkovního světla skryty: „[...] v přítmí předsíně se jí [Vladimírově matce] třpytily slzy“;⁹⁹ záblesk světla, které pronikne částí této tmy, však může změnit způsob vidění určitých věcí, navodit příslušnou atmosféru: „a viděl jsem, jak se otevřely dveře a vzduchem ve světle místnosti letěl kastrol, který se nakláněl a silou mrštění z něj létalo lesklé zelí, za ním jak pivní tácky čtyři pět knedlíků.“¹⁰⁰ – „Tak vy jste viděl ten kastrol ve vzduchu, to zelí... a osvětlený, že to bylo krásný?“¹⁰¹

Světlo v bytě Na Hrázi má ještě důležitější roli. Opět zde totiž narážíme na protikladnost složek celého Hrabalova světa. V bytě Na Hrázi je světlo pouze v momentech, kdy je venku šero, v době pravého poledne, a tedy za nejprudšího slunečního svitu, je tento byt tmavý a pochmurný. Stejný paradox se v tomto zvláštním bytě týká i tepla. V zimních měsících se tu topit nemusí, protože zdi jsou vyhřáté z nedávného léta, největší chladno je tu pak v měsících květnu a červnu.

Tím se dostávám až k samotné podstatě motivu města v *Něžném barbarovi*. Hned na začátku je řečeno, že Vladimír (a s ním také vypravěč) miloval periferii města, a později se dovídáme, proč. „Vladimír nebyl recesista, a proto neobracel věci na rub, ale obrácené věci obracel na líc.“¹⁰² To v případě vypravěče znamená vidět škaredé věci krásně. Fasády jeho města jsou oprýskané, často poskvrněné lidskou či zvířecí močí, ulice rozkopené a vypravěč si uvědomuje, že to není tradiční podoba krásy, ale on to přesto popisuje jako vrchol krásna. Město, jehož „útroby“ jsou odhalené, vidí celistvé a nádherné.

---

⁹⁸ HRABAL, B. (2008b): *Něžný barbar*. Praha: Mladá fronta, s. 11.

⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 61.

¹⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 61.

¹⁰¹ TAMTÉŽ, s. 62.

¹⁰² TAMTÉŽ, s. 37.

Toto se týká nejenom prostředí *Něžného barbara*, ale také lidí, kteří zde žijí. Jsou silně determinováni okolním prostředím a stejně jako Libeň spadá do oblasti pražské periferie, osoby, které tu bydlí, jsou na okraji společnosti. Stejně je tedy i vypravěčovo vidění a popisování těchto lidí, v jejich zvláštnosti vidí neobyčejné kouzlo a výjimečnost. Mezi obyvatele pražské periferie patří samozřejmě cikáni a cikánky, tělesně postižení lidé, pijáci či lidé bez domova aj.

Praha je v *Něžném barbarovi* všemi třemi protagonisty často přirovnávána k Paříži, což samozřejmě souvisí s již dříve zmíněným „obracením z rubu na líc“ a převráceným viděním skutečnosti. Zároveň jde však i o umělecké propojení těchto dvou měst – Paříž je tradičně chápána jako kolébka umění, místem zrození mnoha významných uměleckých směrů apod.

Praha je v *Něžném barbarovi* také výrazně horizontálně rozčleněna, ať už jde o rozrůzněnost přírodního původu (kopce, koryta řek a potoků), nebo o členitost způsobenou vlivem lidským (kostely, věže chrámů a jiné stavby).

Jako dovršení všech paradoxů, které prostupují celé dílo, musím zmínit, že první setkání osudových přátel, dvou milovníků pražské periferie, literárního Vladimíra a doktora, se odehrálo v samotném srdci Prahy, u kašny na Staroměstském náměstí.

7. Příliš hlučná samota

V próze *Příliš hlučná samota*¹⁰³ popisuje autor především centrum Prahy, konkrétně okolí dnešní Národní třídy a Karlova náměstí. Jen jedinkrát se dostane z centra Prahy na její okraj, a to do Bubnů, které dnes spadají do katastru Holešovic.

Hlavní hrdina se jmenuje Haňťa a pracuje jako obsluha lisu ve sběrných surovinách. Jeho pracoviště, zdejší sklep, je také hlavním dějištěm prózy. Text je možno považovat za syntézu a zároveň vyvrcholení všeho řečeného o městě v prózách Bohumila Hrabala.

V próze *Něžný barbar* autor viděl Prahu spíše jako spletenec hospod, barů, tančiren, apod., zde se k tomuto pojetí ve výčtech navrací, např. „začneme jedním pivem u Hofmanů a pak projedeme brankou na Vlachovce a pak Na růžku; pak pěkně dolů na Ztracenou Vartu a pak projedeme brankou u Milerů a pak k Erbu, [...] a pak jedno pivo u Ládi a hned zahrnout ke Karlovi Čtvrtému a pak sešupem dolů do automatu Svět [...]“¹⁰⁴ Další návazností na *Něžného Barbara* je pojmenování ulice „Na Hrázi Věčnosti“¹⁰⁵ oproti jejímu skutečnému názvu – ulice Na Hrázi.

Jako další spojitost s prózou *Něžný barbar* by bylo možné chápat vnímání pražské periferie, zvláště pak jejích architektonických nedokonalostí. Když hlavní hrdina kráčí touto periferií, přirovnává její stavby k architektuře antiky, vidí v jejich defektech starobylou krásu.

Jak už bylo vidět v dříve rozebíraných dílech, autor má tendenci metaforizovat stavby pomocí dynamických (či naopak statických) sloves a slovesných adjektiv. Zde je explicitně řečeno, že „jediné, z čeho lze mít na světě hrůzu, je to, co zvápenatělo, hrůzu ze strnulých, umírajících forem“¹⁰⁶ což lze aplikovat i na Hrabalův popis města. Stejně jako v *Inzerátu na dům, ve kterém už nechci bydlet* i zde se „most přehupuje z Holešovic na druhou stranu

---

¹⁰³ HRABAL, B. (2012): *Příliš hlučná samota*. Praha: Mladá fronta.

¹⁰⁴ TAMTÉŽ, s. 104.

¹⁰⁵ TAMTÉŽ, s. 63.

¹⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 28–29.

Vltavy¹⁰⁷ a Ignáce z Loyoly vidíme politováníhodně „přicementovaného na průčelí kostela na Karláku“.¹⁰⁸

Co se týče motivu města, vykazují prózy *Příliš hlučná samota* a *Něžný barbar* velké množství podobností. I v *Příliš hlučné samotě* dochází ke spojení vysokého s nízkým, kdy se v sousedství starobylého kostela Nejsvětější Trojice nachází rozkopaná ulice, na jejíž opravě se právě pracuje.

„[...] kráčel jsem uličkou podle zdi fary chrámu svaté Trojice, kopáči měli rozkopanou dlažbu, a tady jsem viděl ty svoje cikánky, tyrkysová a červená sukně seděly na prkně a kouřily a bavily se s cikány, tady na vykopávkách pracují skupiny cikánů, [...] vyslečení do půli těla se motykami a krumpáči potýkají s tvrdou hlínou a dlažebními kostkami [...].“¹⁰⁹

Jak vyplývá z předchozího citátu, spjatost postav s prostředím je výrazná. Dělníci a lidé z okraje společnosti se v Hrabalových dílech nejčastěji vyskytují na periferii města, pokud ale dojde k tomuto spojení vysokého s nízkým, potkáme je i v centru Prahy.

Další skupinu lidí, kteří jsou spjati s určitým typem prostředí, tvoří v *Příliš hlučné samotě* intelektuálové, režimem vyvržení ze společnosti. Tímto je město rozděleno na dva světy, a to na svět nad zemí se svou architekturou a běžnými lidmi a na podzemní svět „kanálů a kloak“,¹¹⁰ kde pracují „andělé svržení z nebes“.¹¹¹

Lidé, kteří pracují v podzemí, byli režimem vyvržení a donuceni pracovat jako „kanálpucrové“,¹¹² ačkoliv jejich místo by podle tradice mělo být „nahore“. Spolu s nimi tento prostor obývají i krysy, jejichž klany vedou zde v kanálech válku a které jsou příměrem k lidskému pokolení, protože stejně jako „nebesa nejsou humánní“,¹¹³ ani „krysí nebesa nejsou humánní.“¹¹⁴ Svět podzemí je tak paralelou k světu nadzemnímu.

¹⁰⁷ HRABAL, B. (2012): *Příliš hlučná samota*. Praha: Mladá fronta, s. 44.

¹⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 66.

¹⁰⁹ TAMTÉŽ, s. 48–49.

¹¹⁰ TAMTÉŽ.

¹¹¹ TAMTÉŽ.

¹¹² TAMTÉŽ.

¹¹³ TAMTÉŽ.

¹¹⁴ TAMTÉŽ, s. 31.

„[...] krysy a potkani vedli zrovna tak totální válku jako lidé, že ta jedna válka už skončila úplným vítězstvím krys, které se ale okamžitě rozdělily na dvě skupiny, na dva krysí klany, [...] a právě teď pod Prahou ve všech kanálech, ve všech kloakách zuří boj na život a na smrt, veliká krysí válka o to, kdo bude vítězem a kdo tedy bude mít právo nad všemi odpadky a fekáliemi, které spádovými kanály stékají do Podbaby [...].“¹¹⁵

Tímto popisem boje mezi krysami se autor dostává k pozdějšímu naprostému sloučení protikladů, což nastínil už v *Něžném barbarovi*. Totiž právě „touhou po vyrovnání protikladů byla z minuty do minuty získávána rovnováha, takže svět ve svém celku ani jednu vteřinu nekulhá“.¹¹⁶

Hrdina stojí na pomyslném rozcestí mezi těmito dvěma světy. Jeho sklep je pod základní linií města, ale není tak hluboko pod zemí jako kanály intelektuálů a krys. Sám sebe řadí právě mezi dva světy už tím, že o sobě mluví jako o člověku, který je „proti své vůli vzdělán“,¹¹⁷ čímž se automaticky vyřazuje ze světa intelektuálů. Sám se v této pozici cítí velmi dobře a v případech, kdy se má vydat do jednoho z těchto světů, mu to činí jisté obtíže.

Když hrdina odchází ze svého sklepa na krátkou vycházku Prahou pro pivo, mluví o tom následovně: „[...] chvíli jsem šel [do schodů] po třech, nějak se mi zamotala hlava z té mé příliš hlučné samoty [...].“ Nahoře se potom musí vyrovnávat se změnou světla: „[...] a já jsem mžoural očima, jako by každý paprsek slunce byl osolený [...].“ Ulicí kráčí jako omámený, jako by tam nepatřil, a stejně zmatený je zde „nahore“ i profesor estetiky, který by měl být ve skupině intelektuálů v podzemí. Na druhou stranu i návrat zpět do sklepa činí Haňtovi problémy: „[...] po schodech jsem musel zacouvat po čtyřech, jako bych sestupoval z nějaké půdy po žebříku [...].“ Hranice mezi světy jsou zkrátka téměř nepropustné.

K jedinému propojení mezi světy dochází pomocí zvuků. Haňta z kanálu slyší jednak splachování či vypouštění vody, jednak zvuky krysí války, která se v podzemí odehrává:

---

¹¹⁵ HRABAL, B. (2012): *Příliš hlučná samota*. Praha: Mladá fronta, s. 28.

¹¹⁶ TAMTÉŽ, s. 28.

¹¹⁷ TAMTÉŽ.

„[...] naslouchal jsem melodickému výtoku umyvadel a vypouštění mýdlových vod z vany, jako bych naslouchal miniaturnímu příboji mořských vln a slaných vod, avšak když jsem zaostřil sluch, docela jasně nad všemi vodami se ozýval křik bojujících krys, hryzání do masa, nárek a jásot, pleskot a šplouchání bojujících krysích těl, zvuky, které přicházely z neurčitých dálek [...].“¹¹⁸

Aby bylo možné pochopit svět zobrazený v *Příliš hlučné samotě*, je nutné odchýlit se od sledování motivu města a zaměřit se na problematiku sloučení protikladů. K dílčím symbiózám dochází hned od začátku, nakonec však vypravěč ve stylu západní filosofie dojde k absolutní syntéze antagonistů, na které postaví svůj literární svět. Vyvrcholení nastane v poslední části prózy, kdy si hrdina říká: „[...] tak jak jdeš dopředu, současně se navracíš zpátky, ano, progressus ad originem je regressus ad futurum [...].“¹¹⁹ K předvoji této syntézy dochází již dříve v momentě, kdy si hrdina začne uvědomovat, že „[...] všechno, na co jsem se podíval na tomto světě, všechno jde současně dopředu a všechno se současně navrací zpět [...], progressus ad futurum splývá s regressem ad originem [...].“¹²⁰

Haňfovým jediným vystoupením z jeho známého prostředí, centra Prahy, je výlet za novým hydraulickým lisem, který si pořídili v pražských Bubnech. Dočká se zde absolutního šoku, protože na vlastní oči spatří, jak vypadá nadcházející nová doba. Jeho budoucí nástupci nosí stejnobarevné čisté uniformy, pijí mléko a nepracují ve sklepě bez oken jako Haňťa, ale v prosklené hale, kde se opájejí denním světlem a obsluhují obří hydraulický lis. Tito dělníci pracují ve světě nad zemí, navíc od něj nejsou odděleni nepropustnými stěnami, jsou součástí tohoto světa.

Tato novinka se z pražské periferie dostane nakonec i do centra Prahy, „začala nová doba s novými lidmi a novými pracovními postupy, nová epocha [...]“.¹²¹ Haňťa je tedy ze svého sklepa vyvržen, což pro něj znamená konec jeho světa. On sám je strůjcem apokalyptického výjevu, kdy zmáčkne tlačítko

---

¹¹⁸ HRABAL, B. (2012): *Příliš hlučná samota*. Praha: Mladá fronta, s. 30–31.

¹¹⁹ TAMTÉŽ, s. 98.

¹²⁰ TAMTÉŽ, s. 55.

¹²¹ TAMTÉŽ, s. 75.

gigantického hydraulického lisu, jehož stěny stlačí celou „Velkou Prahu“¹²² včetně Haňti samého. Zkáza se šíří stejným směrem, kterým přišla nová doba – od periferie k centru:

„[...] čela mého gigantického presu hrnou a pustoší celé periferie a simultánností svých stěn teď shrnují všechno k centru, vidím stadiony a chrámy a veřejné budovy, vidím, jak všechny ulice a uličky, jak všechno se kácí, [...] jak padá Hrad a z druhé strany jak se kácí zlatá kupole Národního muzea, jak voda Vltavy stoupá, [...] jak se na mne kácí chrám svaté Trojice, vidím, že už nevidím, vidím, že jsem slisován a propojen s cihlami a trámovím a klekátkem [...].“¹²³

---

¹²² HRABAL, B. (2012): *Příliš hlučná samota*. Praha: Mladá fronta, s. 95.

¹²³ TAMTÉŽ, s. 95.

8. Závěr

Z předchozích kapitol vyplývá, že pojetí motivu města se v dílech Bohumila Hrabala v čase značně proměňovalo. Kratší prózy, které v této práci zastupují vybrané povídky *Perličky na dně* a *Inzerátu na dům, ve kterém už nechci bydlet*, jsou, co se týče motivu města, značně rozmanité, větší jednotu tohoto motivu pak bylo možné nalézt v delších prózách *Něžný barbar* a *Příliš hlučná samota*.

Povídkový soubor *Perlička na dně* spadá do Hrabalova období tvorby koncepce literárního typu pábitele, čemuž odpovídá i zde zobrazovaný prostor města. Člověk pábitelského typu musí být nutně zasazen do prostředí, které je mu příznivé. Město, které je zde popisováno, není narušováno žádnými apokalyptickými vizemi, což je naopak příznačné pro pozdější Hrabalovu tvorbu. Jedná se o město živé, plné hovorných, přátelských lidí, texty jsou plné dialogů, které prózám současně dodávají popis prostředí. Pábitelé se často soustřeďují spíše v interiérech, kde je zaručen bližší kontakt s okolními lidmi, a tedy je zde i větší šance k navázání hovoru. Nelze to však tvrdit o všech povídkách beze zbytku, například úvodní povídka *Večerní kurs* se tomuto pojetí vymyká.

V povídkovém souboru *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet* vidíme na jedné straně existenciální popis města v povídce *Kafkárna*, na druhé straně pak město v průběhu přerodu, který souvisí se společenskými změnami, v povídce *Zrada zrcadel*. Celkově je možno říci, že zde je detailněji popisován spíše prostor vnější, exteriér.

V kratších prózách tedy můžeme nalézt významné rozdíly mezi jednotlivými pojetími motivu města. Autor přechází z jednoho extrému, kdy popisuje prostor hospody do nejdrobnějších detailů (např. povídka *Fádní odpoledne*), do druhého extrému, kdy si čtenář musí poskládat výsledný dojem z podobného prostředí z pouhých drobných zmínek o něm (např. povídka *Baron Prášil*). Zároveň zde můžeme sledovat, jak autor vnímá centrum města jako „prostor s pamětí“ a periferii města jako „prostor bez paměti“.

V delších prózách je možno vysledovat větší jednotu jednotlivých koncepcí motivu města. *Něžný barbar* vykazuje ze všech zde rozebíraných próz asi nejvíce autobiografických rysů, což je také pro podobu zobrazovaného města určující. Popisuje se zde mimo jiné i byt v Libni, jež Hrabal obýval se skutečným Vladimírem Boudníkem v 50. letech minulého století. Přátelství Bohumila Hrabala s Vladimírem Boudníkem bylo velmi intenzivní, takže prostor, který je nositelem jejich společných vzpomínek, je zobrazován s jistým citovým zabarvením. Autor měl ke všem místům velmi silný vztah, ať už se jedná o byt Na Hrázi č. 24 či jednotlivé hospody v pražské Libni, potažmo Libeň samotnou. S pojetím města v próze *Něžný barbar* koresponduje i text *Moje Libeň*,¹²⁴ který Bohumil Hrabal napsal o tomto prostředí s odstupem doby. Tento text vyjadřuje Hrabalem pociťované osudové spojení s Libní a okouzlení pražskou periferií.

Dle mého názoru je popis města v *Něžném barbarovi* ovlivněn jednak autorovou silnou citovou vazbou k tomuto prostředí, jednak celkovou koncepcí krásna v architektuře, jíž jsem se věnovala již v samotném rozboru prózy. Místa zde popisovaná jsou významnými nositeli vzpomínek, jsou silně spjata s konkrétními osobami a s příběhy z minulosti.

V *Příliš hlučné samotě* pak nevyunikají jednotlivé detaily, které tvoří výsledný dojem z prostředí, ale celkové pojetí světa, který je zde rozdělen na dva protikladné póly. Takto rozděleno je i město, jež je však nakonec apokalypticky slisováno do výsledného „balíku“. Celý text je příznačný spojením neslučitelných protikladů, což vytváří jednolitou strukturu motivu města, zprvu rozpolceného a posléze spojeného města.

Celkově je motiv v prózách Bohumila Hrabala možno definovat následujícími prvky: 1. vysoká podmíněnost autorovými vlastními zkušenostmi s popisovanými místy, 2. rozmanitost podob motivu města v jednotlivých dílech, 3. silná spjatost motivu města s motivem času, 4. výrazné rozlišení centra a periferie města.

---

¹²⁴ HRABAL, B. (1995): *Moje Libeň*. In: *Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 12*. Praha: Pražská imaginace, s. 216–220.

Ad. 1. Bohumil Hrabal popisuje místa, kde v průběhu svého života bydlel, pracoval či jinak pravidelně navštěvoval. Jeho popis města je tedy více či méně citově zbarven, míra zbarvení pak odpovídá jednotlivým celkovým koncepcím děl. Jeho prózy se neodehrávají ve fantazijním prostředí, vždy se jedná o místa s reálnou předlohou. To potom dává možnost čtenáři doplnit si popis prostoru o vlastní zkušenosti s jednotlivými místy. Autor se v popisu velkoměsta zaměřuje výhradně na popis centra a periferie Prahy, což lze bezpečně určit podle uvedených toponym.

Ad. 2. V rozsáhlém autorově díle lze pozorovat tendenci k experimentování s různými literárními formami, rozmanitost témat i motivů. Tomu odpovídá i zobrazovaný prostor. Bohumil Hrabal nemá jednolitou podobu motivu města, ta se v jednotlivých prózách výrazně liší a lze pozorovat i změnu této podoby v průběhu autorova literárního vývoje.

Ad. 3. Vzhledem k tomu, že Bohumil Hrabal čerpá při popisu města ze svých vlastních zkušeností, je logická spjatost takových míst s konkrétními autorovými zážitky, které spojují motiv města s motivem času. Jednotlivé složky prostoru jsou nositeli vzpomínek a minulosti.

Ad. 4. Může se totiž jednat o kolektivní paměť, která je pevně vtisknuta do starobyklých pražských památek. Tyto stavby v sobě nesou historii našeho národa, přežily mnoho generací a přežívají i složité dobové společenské změny. Bohumil Hrabal zasazuje některé děje svých próz do centra Prahy, která je plná takových budov. V těchto textech se autor často věnuje detailnímu popisu těchto historických objektů, popřípadě zmiňuje příběhy související s jejich historií. Periferie města je pak popisována z hlediska individuální paměti, konkrétní místa evokují autorovy vzpomínky na dobu již minulou. Jednotlivé děje jsou pak zasazeny pouze do jednoho z těchto prostředí, k přechodům mezi centrem a periferií Prahy dochází jen výjimečně.

Motiv města v prózách Bohumila Hrabala tedy dle výše řečeného nemá jednolitou podobu, čímž zcela koresponduje s jeho rozmanitým dílem. Základní charakteristika těchto podob zde byla stanovena, bylo by však naivní považovat ji za zcela definitivní, když je jejím předmětem tak rozsáhlé dílo,

jako je dílo spisovatele Bohumila Hrabala. Ponechávám tímto prostor pro další pojednání a rozbory a doufám v jeho naplnění.

9. Literatura

Prameny

HRABAL, B. (1994): *Harlekýnovy miliony* [1981]. In: *Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 10*. Praha: Pražská imaginace.

HRABAL, B. (2005): *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet* [1965]. Praha: Mladá fronta.

HRABAL, B. (1995): *Moje Libeň* [1986]. In: *Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 12*. Praha: Pražská imaginace, s. 216–220.

HRABAL, B. (2008a): *Perlička na dně* [1963]. Praha: Mladá fronta.

HRABAL, B. (2008b): *Něžný barbar* [1973]. Praha: Mladá fronta.

HRABAL, B. (2012): *Příliš hlučná samota* [1976]. Praha: Mladá fronta.

Odborná literatura

BROUSEK, A. (1999): „To byla báseň, a ne knedlíky“. Poznámky ke kulturní infrastruktuře okresního města. In: M. Špirit (ed.), *Podřezávání větve*. Praha: Torst, s. 553–559.

ČEŠKA, J. (2011): Zromantizovaný horor – Hrabalovy Harlekýnovy miliony (K literární topografii města). In: J. Malura – M. Tomášek (eds.), *Město. Vytváření prostoru v literatuře a výtvarném umění*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, s. 137–153.

FRYNTA, E. (1966): Náčrt základů Hrabalovy prózy. In: B. Hrabal, *Automat Svět*. Praha: Mladá fronta, s. 319–331.

FRYNTA, E. (1969): Pábitel Bohumil Hrabal. In: B. Hrabal, *Pábitelé*. 3. vyd. Praha: Mladá fronta, s. 239–244.

HODROVÁ, D. (1994): *Místa s tajemstvím*. Praha: KLP.

HODROVÁ, D. (1997): *Poetika míst*. Jinočany: H&H.

HODROVÁ, D. (2006): *Citlivé město*. Praha: Akropolis.

- HRBATA, Z. (2005): kap. Prostory, místa a jejich konfigurace v literárním díle. In: M. Červenka (ed.), *Na cestě ke smyslu*. Praha: Torst, s. 315 – 510.
- JANKOVIČ, M. (1996): *Kapitoly z poetiky Bohumila Hrabala*. Praha: Torst.
- KOSCHMAL, W. (1997): Město (Praha) a nevědomí (Apollinaire – Nezval). *Česká literatura*, č. 4, s. 360–376.
- MACURA, (1997): kap. Kontexty české hospody. In: D. Hodrová (ed.), *Poetika míst*. Jinočany: H&H, s.
- MÁLEK, P. (2001): kap. Město. In: J. Vojvodík – J. Wiendl (eds.), *Heslář české avantgardy*. Praha: FF UK v Praze, s. 199–224.
- MAZAL, T. (2004): *Spisovatel Bohumil Hrabal*. Praha: Torst.
- MAZAL, T. (2011): *Cesty s Bohumilem Hrabalem*. Praha: Academia.
- PELÁN, J. (2002): *Bohumil Hrabal: Pokus o portrét*. Praha: Torst.
- PYTLÍK, R. (1990): *Bohumil Hrabal*. Praha: Československý spisovatel.